

– Fiolen har gett mig insikt om mitt ursprung, nya vänner och så har jag lärt mig spela på det vackraste och mest fascinerande instrument som finns.

Staffan Hildebrand, den 35-åriga filmaren som blivit mycket uppmärksammasad för den prisbelönta filmen om Huddingepolisens arbete med att avslöja knarklangarna i Skomakarligan, berättar om sitt stora intresse för fioler och fiolmusik.

Det började för åtta år sedan när han skulle göra en film om Skäggmanslaget.

– Jag måste alltid leva med i det jag gör filmer om, säger Staffan. När jag gjorde Skomakarligan var jag med Huddingepolisens dag och natt. Och när jag skulle göra en film om ett spelmannslag ville jag lära mig spela fiol.

Han fick hjälp av Tore Härdelin i Skäggmanslaget, som försäkrade att bara man har en viss grundmusikalitet så går det att lära sig spela fiol även om man fått några år på nacken. Staffan var tjugosju och hade aldrig tagit i en fiol tidigare.

Lärde brudmarsch på en natt

– Jag hade spelat lite dragspel men inte blivit riktigt gripen av det instrumentet. Tore hörde mig spela lite på det och menade att det nog skulle gå bra att lära mig spela fiol, och lärde mig »Delsbo brudmarsch» på en natt. Det lät inte bra men jag spelade rent, berättar Staffan.

Sedan var han tvungen att träna mycket på fiolen.

– Det är inte lätt att lära sig spela ordentligt när man blivit så pass gammal, säger han. Det var särskilt svårt under första året. Då tränade jag på nätterna här hemma i min lägenhet på Söder i Stockholm. Tur att jag inte behövde vara ensam utan hade sällskap av min bäste vän och fotografen till nästan alla mina filmer, Göran Gester. Han lärde sig spela på samma gång. Det var det och den starka viljan jag hade att lära mig spela som gjorde att det gick vägen.

1975 gick Staffan på en tvåveckors intensivkurs i klassisk fiol och numera åker han på en enveckaskurs varje sommar. Det är Tore Härdelin som leder dem.

– Egentligen började allthop med att jag träffade honom på en spelmansstämma i

Spelmannen som filmade knarkkligan

– Det började när jag skulle göra film om ett spelmannslag. Då ville jag lära mig spela fiol. Jag måste alltid leva med det jag gör filmer om. När Skomakarligan kom till var jag dag och natt med Huddingepolisens spanare, säger Staffan Hildebrand.

Staffan Hildebrand berättar om sitt stora intresse – fioler!

Delsbo, berättar Staffan. Vänskap mellan oss uppstod på en gång och så fick jag idén till filmen om Skäggmanslaget.

Fioler i Vietnam

Den filmen har följts av fler fiolfilmer. En om hur olika instrumentet används i Delsbo och Saigon (där fiolen blivit en kvarleva efter den franska kolonisationen).

Staffan började sin filmarbana som nyhetskorrespondent för TV i Vietnam under kriget mot USA. Han hade

tagit sitt studielån och åkt till Indokina för att få se ett krig på nära håll.

– Om jag inte gjort det hade jag sannolikt varit någon slags statsbyråkrat nu, skratrar han. Jag hade redan börjat min karriär som studentkårens ordförande. Nu blev jag tack och lov filmare i stället.

Förutom filmen om fiolerna i Sverige och Vietnam har han gjort en film om när den femtonårige spelmannen Mikael Eriksson byggde sig en fiol, en om spelmannsmusik och långfilmen Hultkläppen (med Tore

Härdelin i huvudrollen) som skildrar ett spelmannsmöte i 1800-talets Sverige.

Fioler lär oss vår historia

– Genom mitt fiolintresse har jag lärt mig mycket om det gamla svenska bondesamhället, mitt ursprung, säger Staffan. Det finns många spelmannsöden som säger mycket om hur det var förr. Hultkläppens är bara ett. Han var en anarkist som råkade i konflikt med samhället många gånger.

Filmen om honom åker Staffan runt och visar på ungdomsgårdar.

– Då får ungarna se sådant de inte hade en aning om, säger han. För ungdomen i Sverige har blivit historielös och det beror på att skolan har pajat. En historielös ungdom är farlig, den får inget perspektiv på tillvaron, blir normlös, svag och destruktiv. Det måste vi ändra på och jag tror att man bland annat kan lära dem historia med hjälp av fiolmusik.

Stradivariusfiol på film

Just nu håller Staffan på och gör klart sin första biofilm som heter G som i Gemenskap och handlar om ungdomar. I den spelar två unga rockmusiker fiol. Dels för att få fram kontrasten, mellan rockmusik och fiolmusik dels för att visa på våra musikaliska rötter.

Staffan tänker göra fler rena fiolfilmer. En om några barn som hittar en Stradivariusfiol undanstoppad i ett vindstrymme, så får fiolen berätta sin historia för dem.

– Det är mycket fascinerande att ingen lyckats bygga bättre fioler än Stradivarius, säger Staffan. Och att ingen vet varför. Det är som ett budskap till oss att vår kultur inte är den högsta.

Trevligt sätt att umgås på

Staffan har tre fioler. Två för att de är vackra och speciella och en som han spelar på. Han spelar uteslutande svenska låtar som han lär sig på gehör och han spelar gärna tillsammans med andra.

– Jag åker på spelmansstämmor och försöker samla spelmän här hemma då och då, berättar han.

– För att träffas och spela är ett mycket trevligt sätt att umgås på. Jag tänker aldrig sluta spela fiol utan tänker tvärtom försöka spela mer framöver.

Kerstin Holmberg
Foto: Birgitta Rydbeck

Bygg julklappsfioler – (för inte ens tomten var skäggig när han föddes)

Vid den här tiden på året är det nog många som minns när tomten plockade klappar ur säcken. Att öppna paketet var en enda stor salighet.

Aldrig mer skulle jag få uppleva något liknande, trodde jag. Men när brevbäraren kommer med fiolbrevet från lands läsare – då känns det nästan på samma sätt.

Spännande, nästan gripande är att få del av vad instrumenten betyder för människorna. Än är det fiolen som varit med i alla skiften och blivit en vördad släktklenod. Än är det den mycket unge fiolnisten som tittat in i sin första fiol och sett att det står ett namn därinne.

Man skulle vilja gå runt bland alla brevskrivare och slå ig ner och prata en stund om deras instrument. Många

fioler beskrivs så hänfört, att man längtar att se dem nästan lika intensivt som folk på sin tid längtade efter att få se »Messias», Stradivarius' förnämsta verk. Fiolen som nu finns i Oxford i England.

Klappar ur säcken

Här tar jag några klappar ur säcken: Volmer Lind har blivit ägare till en altfiol, en »Daniel Wickström» från 1785, ett svenskt kulturarv att förvalta. Wickström är en av våra stora 1700-talsbyggare, en av dem som gav fest och musik åt Bellmans Stockholm. Ett tjugotal instrument av honom känner jag till, men det vore verkligen intressant att få veta var hans övriga produktion finns.

En annan, lika intressant

fiol, äger Hans Agrell i Sala. Den är gjord 1857 av C. W. Otto, en av våra förnämsta 1800-talsbyggare. Otto var tysk till börden, men han kom tidigt till Sverige. Även i det fallet vore det intressant att veta mer om hans instrument. Hoppas någon orkar kartlägga svenskt fiolbyggeri, en jätteuppgift. Då är det kanske klokt att börja med de stora, och dit hör Otto.

Ur det obekanta har så Olof Larsson från Linköping nu stigit fram. Denne märklige man levde från 1805 till 1906 (!), och han har gjort över 300 fioler. Han måste få sitt eget kapitel. Tills vidare vet jag endast vad bröderna Sten och Erik Carlegrim haft att berätta i två brev, som gjort mig mera upprymd än något av det som fanns i tomtens säck.

Lackera djärvt

Men svenska folkets fioler är inte i första hand svenska fioler. Mängden av brev har klart visat vad som dominerar, det är fabriksfiolerna. I majoritet bland dem är de som vill vara förmär än de är, de som ger sken av att vara gjorda av stora mästare för länge sedan. Men där finns också de genomhederliga fiolerna, de som skapat uttrycket »julklappsfiol». De är färggranna, »gjorda i år». De ger sig inte ut för att bära på två hundra års slitage. Kanske skulle det vara mitt råd till våra många byggare: Bygg julklappsfioler! Lackera en smula djärvare. Låt tiden bestå med blekning och slitage.

Inte ens jultomten var skäggig när han föddes.

"Var rädd om det slitna"

Först ett litet meddelande till alla Stainer-ägare. Ägarna till äkta Stainer-instrument är förstås inte så många, men de som har kopior är desto fler. Jag vet att många av dem är tacksamma för sina instrument och gärna vill veta mer om denne Jakob Stainer, som inspirerat både samtid och eftervärld.

Det är 300 år sedan Stainer dog, och hans hembygd kommer att högtidlighålla hans minne. Tirolska museet i Innsbruck öppnar en Stainer-utställning i juli 1983, och universitetet ordnar en kongress 30/9-2/10. Därvid skall man avhandla inte bara Jakob Stainer utan även fiolbygge och spelpraxis inom det syd-tysk-norditalienska området mellan 1630 och 1730.

Japansk seger

Med spänning har vi väntat på resultaten från den stora fiolbyggartävlingen i oktober 1982 i Cremona. Nu har de kommit. Inför en jury av till största delen italienare segrade en av Josef Kantuschers gesäller, nämligen den begåvade japanske byggaren Nobuhiro Sonoda.

Med nyvunnen bayersk mästarvärdighet och en meriterande seger i bagaget har han nu återvänt till Japan och etablerat sig i Tokyo. Tydligt var det ingen tillfällighet, ingen seger på grund av hemmaplan, när en annan Kantuscher-gesäll för två år sedan segrade i Wiesbaden.

För att hjälpligt hinna med, måste jag först ta mig an sådant som många frågar om. »Vad ska man ta sig till med lackskador på instrument?»

Först måste vi skilja på skador och slitage. Sådant som uppkommit genom vårdslöshet eller olyckshändelser bör åtgärdas. Däremot skall man vara rädd om spåren efter flitigt och kärleksfullt spelande. Det är de som ger karaktär åt ett instrument och berättar om dess värde.

Måla inte om

»Kan man själv måla om sin fiol?»

Svaret är nej, om man inte har med ytterst enkla instrument att göra. Lacket hör till det som endast fackmän bör befatta sig med. Som regel lackerar man aldrig om en fiol. Seriosa fiolbyggare vill helst

inte ens lägga på ett försiktigt överdragslack på finare fioler. Annars hör just så skyddslack till det som man rutinmässigt brukar ta till.

»Vilket lack bör man använda?»

Allmänt kan man säga, att de finaste fiolbyggarna brukar använda oljelack, trots att det torkar långsamt. Amatörer brukar också hålla sig till oljelack, därför att det är lättast att anbringa. Flyhänta yrkesbyggare använder gärna spritlack. Det torkar snabbt, så att det går undan med de många strykningarna. Amatörer tycker i allmänhet att spritlack torkar så snabbt att det är svårt att hinna med. Förre ansågs nog spritlack vara mindre fint än oljelack, men på den punkten tycks en ändring på gång. Ett bra spritlack, som inte bara skall tjäna fiolindustrins behov av snabbt och hållbart lack, har åtskilliga förespråkare i dag.

Trolla bort skador

När det gäller att reparera, retuschera, lackskador använder man spritlack. Då kan man på rimlig tid bygga upp de olika lackskikten. Att retuschera är tidskrävande, men jag gissar att det skulle kunna vara något för intresserade amatörer. Det gäller att med tålmod trola bort spåren av en skada. Förmodligen kan det rentav vara njutningsfullt för den som inte behöver leva på det. Jag tänker på professor Ekblom från Uppsala som njöt av att åka tåg tredje klass och fördriva tiden med konststoppling. Han skulle nog ha blivit en utmärkt reparatör av lackskador.

Den som vill prova har en utmärkt inledning i ämnet i en liten skrift som gavs ut i Sverige. Fiolbyggarmästare W Bünningel skriver om »Rengöring och retuschering av gamla stråkinstrument» i en skrift som finns att få på Musikhistoriska museet, Sibyllegatan 2, 114 51 Stockholm. En tia gav jag för skriften för någon tid sedan. Artikeln är visserligen på tyska, men för en verkligt fiolintresserad brukar det inte vara svårt att få översättningshjälp.

Bilden på Olof Larsson

— Så här såg mästarfiolbyggaren Olof Larsson ut på sin 100-årsdag.

Det skriver och berättar Kraka Lundegårdh i Norrtälje, som är barnbarnsbarn till den trollkunnige fiolbyggaren och brännvinsbrännaren som vi porträtterade i årets första Land.

— Jag har själv en av Olof Larssons fioler, tillverkad 1869, berättar hon. Jag fick fiolen av min mamma som hade flera av Olof Larssons fioler. Min fiol är den hon tyckte var allra bäst.

— Mamma talade alltid med stor respekt om sin farfar, berättar Kraka.

— Men jag hörde henne aldrig nämna att han ansetts trollkunnig. Jag vet däremot att han tjänade stora pengar på en ny metod för att få ut mer brännvin ur råvaran.

Att Olof Larsson själv spelade på sina fioler vet Kraka också att berätta:

— När han fyllde 90 år lär han

Uppsträckt bland gratulationsblommorna på sin 100-årsdag mästarfiolbyggaren Olof Larsson. Året var 1904.

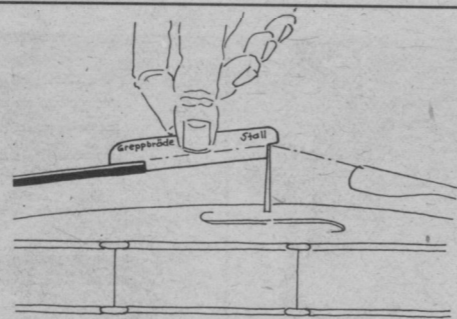
ha spelat dansmusik för gästerna hela natten!

Olof Larsson dog 1906 (102 år gammal). Det som knäckte hans livslust var att älsklingssonen Adolf, Krakas morfar, avled:

— Då sa gubben: Ni inte leva längre. Han lade sig, fick efter en lunginflammation och

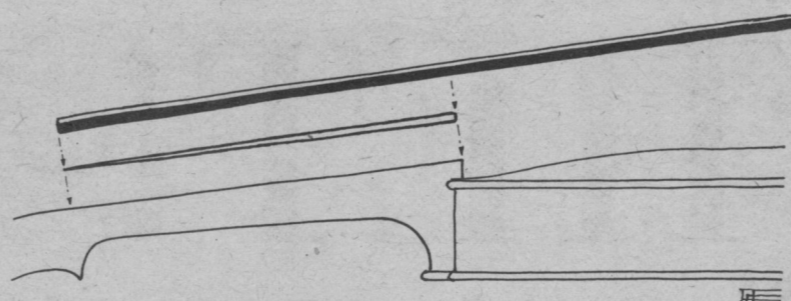
Rolf C

Kolla stallet med mall

Denna vecka har jag fått ett telefonsamtal från en intresserad läsare, som föreslår några rader om stallet. Stallet är avgö-

got, men 32 mm brukar anses normalt. Om stallet måste sänkas till under 30 mm för att instrumentet skall bli spelbart, får man börja fundera på att bygga om fiolen. Man höjer

Men de finaste ställen är oftast ostämplade, så att reparatören kan sätta dit sin privata stämpel. Enligt reglerna skall han då sätta stämpeln på den »streckiga» sidan av stallet. Den

mall, som ni sedan kan kontrollera stallplaceringen med (se bild 2) Redan den minsta avvikelser från det rätta kan spärta vissa toner. Och ett lutande stall är steget före fallet. Det är inte

"En fiol kan ju vilken amatör som helst bygga – men en stråke..."

Först ett tack till Johan Lindquist i Nässjö. Han har lämnat intressanta uppgifter om fiolbyggaren och reparatören S A Ronnell i Stockholm, guldbadade 1921 och 1948. Johan Lindquist har också sänt med ett värdefullt brev från Ronnell, där denne är bekymrad för etikettsför-falskare.

I det sammanhanget vill jag modifiera vad jag skrev i förra artikeln. Att det finns Stainer-etiketter i Mittenwald-fioler behöver naturligtvis inte betyda att de klistrats dit av byggarna. Det finns senare led i fiolhanteringen.

Det har kommit flera frågor om stråkar. Intresset för stråkar har uppenbarligen ökat. Säkert betyder det mycket för framtiden att det i Tyskland numera blivit möjligt att förvärva mästarevärldighet även som stråkmakare, inte bara som fiolbyggare. Rickard Fransson i Linköping frågar just om olika stråkar, och hur de passar till olika fioler.

Pröva ut stråkarna själv

Tills vidare skulle jag vilja nöja mig med att hänvisa till vad just Josef Kantuscher i Mittenwald sade en gång: »En fiol skulle jag kunna åta mig att välja ut åt en vän, som jag känner och som jag spelat ihop med. Men en stråke... Nej den måste han pröva ut själv».

Olika, knappt märkbara skillnader i spelstil ger så stort utslag i förhållande till stråken, att det nog blir musikerns sak att själv avgöra vilken stråke som passar honom.

För övrigt säger de stråkmakare jag träffat: »En fiol kan ju vilken amatör som helst bygga. Men har ni sett någon amatör som byggt en riktig stråke?»

Siffror i froshen

Stråkmakare arbetar normalt inte heller på direkt beställning som fiolbyggarna. De bygger istället hela serier, och så får musikern spela igenom

Vem vet något om fiolbyggare Larsson?

Nyligen såg jag en yrkesmässigt byggd fiol med en etikett som sade att den byggts 1863 av O Larsson i Linköping och att det var hans fiol nr 130. Men jag har inte träffat någon som kunnat berätta vem O Larsson var. Kanske Lands läsare kan ge besked! O Larsson är inte den ende okända. Ständigt träffar man i etiketterna på okända svenska byggare och reparatörer. Skriv därför till Folkets Fioler och berätta vad det står på etiketten i din fiol när du hittar ett svenskt namn. Beskriv din fiol och berätta också om du vet något om fiolbyggaren.

Adress: **FOLKETS FIO-LER**, Land, 105 33 Stockholm. Sören Ekebjörns

stråklaget, tills han hittar det som passar.

Ett litet tecken på att stråkmakare bygger i serie har vi också. På de flesta stråkar kan ni nämligen se en romersk siffra på metallbanan i froshen, om ni skruvar loss den. Den är ristad med filen, stråkmakarens verktyg numro ett. På trästången har han sedan filat i samma siffra. Då vet han att frosh och stång hör ihop och tillhör samma serie.

Signaturen O B O undrar: »Varför är lönnträet i botten och sarger så randigt? Är det naturligt eller betsat?»

Alla anser väl att det huvudsakligen är locket som är avgörande för tonen. Vål valt granvirke, rätt bearbetat är avgörande för tonen. Därför ser man stundom enkel, slät lönn på utmärkta fioler. Men visst är det vackert med härliga, djupa flammor. När det ändå krävs ett par hundra timmar för att göra en fiol, betalar man gärna några extra hundralappar för att få en vacker botten.

Målade flammor

Men så kan inte fiolfabri-kerna resonera, när det gäller deras lågprisinstrument. Äkta flammor i lönnvirket blir för dyrt. Då måste det till andra metoder. Är det därför vackert flammig lönn i en billig fiol, skall man bli misstänksam.

Titta på bottenens kanter. Kanske finner ni ett fanérskikt. Det förekommer nämligen, att man av en enda värdefull lönnbotten-hyvlar tunna skivor, så att det räcker att »tapetsera» många bottnar av enklaste slag.

Eller har man kanske to m målat på flammorna? Det avslöjar man lättast, om man vrider och vänder på fiolen en smula. Äkta flammor skiftar då färg och blixtrar. Målade flammor däremot stannar kvar i sin sotiga torftighet, hur man än försöker vrida liv i dem.

På alla senaste tiden har det berättats mig, att man to m kommit på en metod att »fotografiera» dit skönhet på virket. Upptäcker ni sådana här knep på en fiol, har ni alltså med avancerad serietill- verkning att göra.

Skriv och fråga vad du vill om fioler

Skriv till Sören Ekebjörns i Land och fråga om allt som rör fioler och fiolbyggeri. Hur du skall laga en skada, vilket lack som är bäst, vad man bör tänka på när man köper en ny fiol... Adressen är **FOLKETS FIO-LER**, Land, 105 33 Stockholm.

Fabriksfioler ett svårt kapitel

RUNE HÖGLUND i Sollefteå formulerar en lika klar som dramatisk fråga: "Vilka nackdelar har en fabriksbyggd fiol?"

Fabriksfiol, fabriksbygge osv har nedsättande klang i mångas mun. Samtidigt hörde jag en gång en framstående musikhögskolelärare säga till några elever: "Gå nu inte och köp någon 'handgjord' fiol, utan köp en rejäl fabriksfiol!" Hur går nu det här ihop? Båda påståendena är riktiga på sitt sätt.

Med fiolfabrik menar man en firma som låter tillverka och sälja stråkinstrument i stor skala. Stundom tillhandahåller de lokaler och verktyg, och dit kommer fiolbyggeriarbetare om dagarna och arbetar som vilken industrianställd som helst. Fabriken har eget lager av virke och tillgång till goda förebilder, instrument som är värda att kopiera. De skickligaste arbetarna får ta sig an de värdefullaste bitarna i förrådet, och det enklare virket överlåter man åt maskinerna.

Skickliga mästare

Dessa maskiner är förstas om de rakningsmaskiner som svenskamerikanerna berättade om. Amerikanerna bara stack i sina hakor, och var de inte lika så blev de. Så far maskinerna fram med enkelt fiolvirke, helt utan individuell hänsyn. Men de levererar fioler med den rätta mensuren, dvs avstånden mellan tonerna är riktiga. Det går att lära sig spela på de instrumenten.

Detta gäller inte alltid de fanatiska experimentmakarnas fioler. Fiolfabriker har ofta mycket skickliga mästare i sin tjänst. Enda felet med dessa är, att de inte klarar av att marknadsföra sig själva. För sin försörjning måste de arbeta åt en fabrik, och de får aldrig sätta sitt eget namn i fiolerna. Fabriken klistrar in de etiketter som säljer bäst. Det kan vara allt från Stradivarius, Stainer osv till halvt okända mästare.

Andra "fabriker" arbetar som förläggare. De lämnar ut virke och tillbehör till hemarbetare, som sedan levererar in hel- eller halvfärdiga fioler. Sedan sätter fabriken specialister till lackera och göra färdigt fiolerna.

Anna Ostler

Förläggare av den här typen fanns det bl a i Mittenwald. Kommer ni till Mittenwald skall ni gå in i kyrkan så får ni se. Där hade familjerna förr sina fasta platser, utmärkta med deras namn och ibland även yrke. Långt bak i kyrkan kan ni hitta en skylt: "Anna Ostler fiolackerska". Jag skulle tro att hon kunde lacke-

ra. Kanske bättre än mängen stor mästare, som bara lackerar femton fioler om året.

Fabriksfiol är alltså ett mycket relativt begrepp. De kan vara allt från enkla men hederliga fioler till rena mästerverk. Att somliga fabriksfioler kan ibland döja sig bakom stor mästare, som bara lackerar femton fioler om året. Fabriksfiol är alltså ett mycket relativt begrepp. De kan vara allt från enkla men hederliga fioler till rena mästerverk. Att somliga fabriksfioler kan ibland döja sig bakom stor mästare, som bara lackerar femton fioler om året.

Etiket för kvalitet

Om fabriksfioler vore mycket mer att säga. Kanske är det dock värt att nämna en variant. Många köper osignerade fioler och stråkar och förser dem med egen etikett eller stämpel. En gammal mittenwaldare sade för många år sedan till mig: "Tank om jag skulle berättat vad vi säljer till Italien eller till Sverige, och vilka som köper av oss... Då tror jag det skulle bli liv." Men inte ens sådant behöver vara klandervärt. Det finns musikhandlare som köper kvalitetsinstrument och förser dem med egna etiketter. Etiketten blir ett kvalitetstecken. Kanske var det så med Minarski i Hamburg.

Einar Sundh i Ludvika har en "Minarski", ett utmärkt instrument, likaså Arnold Eriksson i Tomelilla. "A" (?) i Nyköping har också en "Minarski", en ovanligt fin Stainerkopia. Jag börjar förstå min tyske fiolfabrikant, där jag sökte svar per telefon om Minarski. "Jag kommer inte ihåg någon Minarski, men han var nog en av dom där som vi levererade fioler utan etikett till."

Därmed får vi sluta kapitlet "Fabriksfioler". Det är nästan lika invecklat, svårt och fascinerande som allt annat som har med fioler att göra.

Läsvärt om fioler

En vanlig fråga lyder: »Jag vill veta hur man gör fioler och vilka verktyg man använder.» En värmande formulering låter så här: »Hej! Jag heter Anna och är 13 år. Jag spelar fiol i musikkolan och skulle gärna vilja ha en beskrivning på hur man bygger en fiol.»

Det är inte alla som känner som Anna. Det förekommer, och det är ganska vanligt, att skickliga musiker reflekterar förvånansvärt litet över sina instrument. De spelar för glatta livet tills greppbrädet säger stopp, är gropigt som wellpapp. Numera försöker man nog därför lägga in instrumentkunskap i utbildningen.

Tyvärr är det ont om litteratur på svenska. Man skulle kunna säga, att det kommer ut så litet på vårt språk, att varje någorlunda fiolintresserad bör lägga sig till med allt. Kostnaden är måttlig, men framtidsvärdet mycket stort. Hittills har all fiollitteratur sålts slut och stigit kraftigt i pris på antikvariaten. Typiskt är att jag ständigt får brev, där man frågar efter de utgångna böckerna.

Carlö-Sanborns bok »Fiolbyggkonsten» är en klassiker, som länge varit den enda tillgängliga. Men den hör numera också till de slutsålda och efterfrågade. I år har vi fått en ny, omarbetad upplaga av Arne Skoogs »Att bygga fiol», som är tänkt som en handfast men likaväl reflekterande kursbok för studiecirklar. Den finns fortfarande att få och kostar omkring femtio kronor för kursdeltagare.

Alldeles i dagarna har också Uno Kallin kommit med sin »Fiolbygge», där han utförligt redovisar hur han utbildats vid byggarskolan i Mittenwald. Den är speciellt lämpad för studiecirklar, och priset i handeln lär komma att ligga omkring 135 kronor.

Dessutom har jag haft tillfälle att i manuskript se en innehållsförteckning till en ny bok av Gunnar Sanborn. Den kommer under nästa år, och den verkar synnerligen innehållsrik. Åke Ekwall har också i dagarna gjort en ny, bearbetad upplaga av sina utförliga

mättnanalyser. För den fiolintresserad men int har tänkt sig att själv göra en fiol, kan man till Anne Nilssons kult riskit givande och för illustrerade »Fioler».

Kanske är vi svensk allt ganska lyckligt lott svenska böckerna dock de reparation som brukar finnas i ländska standardverke De flesta som frågar inte så mycket på att by fiol. De vill veta något i somerna som döjer sig namnen på etiketterna fioler. Då är man tvun gån till utländska kalk stora klassikern är l dorffs »Die Geigen-ur tenmacher». Den 6:e gan av den boken kon dan 1922. Men på gr sina förtjänster har de vi inte få av dem, efter ansetts bygga otillbörlig ket på Lütgendorffs ve

Sedan kommer c många frågorna om v lerna kan vara värda. av värdefulla fioler k glädja med att Fuchs be taxa kommit i sin elfte u nu i somras. Där står tuella marknadsprisern Detta var endast ett u böcker, men där finns i att hämta. All fiolliit måste dock hanteras m dome och eftertanke finns olika riktningar fiolbyggeriet, och allt k passa alla. Fiollitterat känslig även på ett ann Skrivierier om fioler kan moderiktningar och pi handeln, medverka till i oberättigade prissväng

Man inser vidden av c det företal som inlede oöverträffade »Fiolby från medeltid till nutid säger professor Lütgen »Jag hoppas, att jag s många till glädje och in skada.»

Nu har jag lärt mig en del om folkets fioler i Sverige. Fioler med Stradivarius etikett dominerar helt bland brevskrivarna. Även om många påpekar det själva, kan det behöva sägas än en gång, att det inte är Stradivarius som byggt dessa fioler. Etiketten anger bara att instrumentet är byggt efter hans modell.

Många frågar efter värdet på sin »Stradivarius». Det finns så många olika slags stradivariuskopior, att svaret blir svårt. Priset beror dessutom en hel del på i vilket skick fiolen är.

Under senaste veckan har jag sett ett par »Stradivarius» av mycket hög klass. De var byggda av mycket skickliga anonyma fiolbyggare. Utmärkt virke och välgjort arbete placerade dessa fioler i den klass som man får betala både tio och femton tusen för, när man köper nya.

Hade byggarens etikett funnits i instrumenten, hade priset legat där. När det står Stradivarius i, vet däremot alla att det är en kopia, och förtjusningen sjunker. Sju, åtta tusen blir nog ett toppris för de allra finaste, medan de flesta nog hamnar på hälften.

Den stora hopen av enkla »Stradivarius» i halvdant skick orkar sällan upp till 1 000 kronor. Men kanske har jag blivit efter i prisutvecklingen.

Samvetslös fiolhandel

Kanske vågar jag redan nu påstå, att det inte är bland folkets fioler som samvetslös fiolhandel förekommer. I de

Fiolens lim ska vara en "säkerhetsbindning"

fall brevskrivarna uppgett vad de betalat, verkar priserna försvarbara. Uppenbarligen kan man med förtroende fråga sin musikhandlare vad enkla bruksfioler skall kosta i dag.

Det finns faktiskt exempel på att kunderna gärna vill värdera sina instrument högre än musikhandlarna som sålt dem. Man vill inte riktigt tro, att det är kopior man har i handen. Den »Stradivarius» svenska folket har därhemma är inte mera äkta än den »Zorn» som hänger på väggen. De skall ses som kopior, men de har mycket att ge för den som har förmåga att ta emot.

Stainer tvåa

Jag hade nog trott, att Guarneriuskopior skulle komma tvåa, men det är i stället Jakob Stainer som tar den platsen. Denne mästare från Absam utanför Innsbruck i Tyrolen klassades på sin tid högre än Stradivarius. I gamla fina violiner möter man därför falska Stainer-etiketter som ett försök att höja instrumentets värde.

Men de allra flesta skriver om enkla Stainerkopior. Man känner igen dem på att det står Stainer inbränt upptill på botten. Dessa är de allra billigaste i fabrikskatalogen, och de måste ha importerats i oerhörda mängder. Men inte ens

så enkla instrument är att förakta. De var en gång till för att nybörjarna skulle få pröva, om de hade någon talang. Som skolfiol fungerar de utmärkt än i dag. Och för den som är utan fiol kan de vara till djup och äkta glädje. En fabrik tillhandahöll på sin tid åtta olika kvalitetsklasser av Stainer-fioler. De allra enklaste hade greppbräde och skruvar som inte var av äkta ebenholts.

Spel vid snögränsen

Tre varningar till slut:

1. **Torka av fiolen efter varje spelning**, annars behövs det till sist en fackman för att göra ren den utan att skada lacket. Ibland är greppbrädet så vitt av harts uppe mot stallet, att man talat om spel uppe vid snögränsen, när man kommit upp i höga lägen. Så får det inte vara.

2. **Gör ingenting åt lacket, om ni inte är fackman**. Endast han kan också avgöra, om det är försvarbart att ta bort spåren av generationers hänförda fiolspel.

3. **Se till, att ingen får »laga» fiolen med moderna, »starka» limsorter**. En fiol skall limmas med gammaldags snickarlim. När det blir spänningar i träet är det limmet som skall ge med sig. Varje gång ni ser en fiol där limfogen

till locket gått upp, skall ni känna lycka. Limmet skall vara som slalomåkarnas säkerhetsbindningar. När det blir en vurpa, är det bindningen som skall gå upp, och inte benet som skall gå av.

Skriv och fråga vad du vill om fioler

Skriv till Sören Ekebjörns i Land och fråga om allt som rör fioler och fiolbyggeri. Hur du skall laga en skada, vilket lack som är bäst, vad man bör tänka på när man köper en ny fiol... Adressen är FOLKETS FIOLER, Land, 105 33 Stockholm.

Lycklig med fiolerna

Lennart Sunesson, 60, spelman och fiolbyggare från Finnmarken kan den svåra konsten att sjunga till sitt eget fiolspel. – Förr var det många spelmän som kunde det, säger Lennart. För mig har det varit naturligt från första början. I sin ensliga stuga i Finnmarken livnärde sig Lennart på att bygga fioler och rokokomöbler med på. Nu har han flyttat in till sin Linnéa i Grängesberg.

– Jag tycker att jag levtt mer de senaste tio åren när jag fått spela på och bygga fioler på heltid, än jag gjorde under mina femtio första år, säger Lennart Sunesson och det glittrar till i hans mörka intensiva ögon.

Så sätter han fiolen under hakan och spelar sin »Visa från Finnmarken». Efter några inledande takter börjar han sjunga. Han är en av de få nutida spelmän som lärt sig den svåra konsten att sjunga till sitt eget fiolspel.

Visan handlar om naturen i Bringsjöberg, hur den skiftar mellan årstiderna och skogens sus.

– Jag har skrivit den i längtan, säger han och ler vemo-

”Natten på spelmansstämman blev början på mitt nya liv”

dig när han spelat och sjungit färdigt. Finnmarken är den bästa platsen på jorden. Naturen där känns nästan magisk och ger mig mycket inspiration. Och sjunga till fiol har jag alltid kunnat. Det har bara fallit sig naturligt. Förr var det många spelmän som kunde det.

För fyra år sedan bodde Lennart ensam i en stuga i Bringsjöberg i Finnmarken, drygt två mil från Grängesberg där han bor nuförtiden.

När han bott i Bringsjöberg fem år, efter att ha brutit upp

från ett olyckligt äktenskap och ett arbete i skogen, kom TV dit och gjorde ett program om honom.

– Vi hade så roligt när vi gjorde det, säger han. Men hade jag vetat vad det skulle leda till hade jag aldrig ställt upp.

TV-programmet berättade om spelmanen, fiolbyggaren och snickaren Lennart Sunesson som bodde ensam i en stuga i den ödsliga Finnmarken för att få spela, bygga fioler och göra sina vackra stolar i rockokostil med snidade

trärosor på i lugn och ro.

– Men folk är ju så nyfikna, säger han, och de tyckte kanske att jag verkade exotisk. För de började komma hit i tusental och så var det slut på ron. I ett år stod jag ut. Sedan hade jag blivit så argt att jag inte kände igen mig själv längre. Då var det dags att flytta på sig.

Så flyttade han till Linnéa i Grängesberg.

– En kväll satt jag ensam i stugan och ville ha någon att språka med. Då kom jag att

tänka på Linnéa som sedan länge. Jag ringde Rydberg. Man orkar och sedan har vi druckit många gånger, skrattat om att du är spelman. Ta

– Linnéa är den mest intressanta kvinnan som finns i Grängesberg. Det finns bara hon för Lennart spelar och talar om att ta fram den trots att han inte spelat ordentligt länge. Den är komponerad av honom tillsammans med Johan Fredriksson från Ludvigsholm hela natten och be-

Lennart har skrivit texten sig för att bryta upp handlar om den lilla äktenskap och skogsblomman Linnéastarjobbet. Snart skulle

– De flesta spelmän flytta till sin ensliga stuga handlar ju om naturen i Finnmarken och börja livnära Lennart. Om skogen på att bygga fioler, stråkar rokokomöblerna med ro-

Så spelar han »Ba på» som hans spelmansv Rosor är de vackraste Frid komponerade emorna, säger han. Jag marnatt när han gick hela trädgården full. Jag Grängesberg från Linnéas av tanken på att stuga i Bringsjöberg.

Älporträtt på snäckigt har han snidat ett par arbeten mellan musiken, spel-

Annars hade han varit där i skogen, skrattat art, men musiken hjälpte mig över alla bäckar och ricker jag hörs i låten.

Lennart har varit fascinerad av fioler och spelmän sedan han var liten. Hans föräldrar hade inte själva men älskade musik och det fanns några som spelade fiol.

Byggnad av cigarrlådor

Lennarts barndomsstuga i en gammal tidningsbild på spelman med fiol fastnålad på väggen. Bilden har han räddat och nu hänger den på väggen i hans arbetsrum.

Jag tittade alltid på den jag var liten, säger han. Bilden tände en okuvligt tan efter fioler inom mig. Han började bygga egna instrument av cigarrlådor och han kom över som kund. När han var tretton år så han byggt sin första egen som han tyckte låt bra.

Sedan har fiolerna och musikn följt honom genom livet. För första delen av hans 20-åriga äktenskap blev det inte mycket spelat. Hans fru tyckte om fiolmusik. Men hans barn växte upp, blev musiker och han lärde sig spela.

Förhäxad av spelmän

1968 skjutsade han sin dotter till en spelmansstämma i Grängesberg. Där fick han höra spelmanen Johan Rydberg och några till spela. Han hade som förhäxad. När männen flyttade sig runt stämman följde han dem till spåren.

Att ni bara orkar spela så länge, sade han till till sist.

Det beror på dig, svarade Johan Rydberg. Man orkar mycket som helst när man är bra lyssnare. Jag slå om att du är spelman. Ta

– Linnéa är den mest intressanta kvinnan som finns i Grängesberg. Det finns bara hon för Lennart spelar och talar om att ta fram den trots att han inte spelat ordentligt länge. Den är komponerad av honom tillsammans med Johan Fredriksson från Ludvigsholm hela natten och be-

Lennart har skrivit texten sig för att bryta upp handlar om den lilla äktenskap och skogsblomman Linnéastarjobbet. Snart skulle

– De flesta spelmän flytta till sin ensliga stuga handlar ju om naturen i Finnmarken och börja livnära Lennart. Om skogen på att bygga fioler, stråkar rokokomöblerna med ro-

Så spelar han »Ba på» som hans spelmansv Rosor är de vackraste Frid komponerade emorna, säger han. Jag marnatt när han gick hela trädgården full. Jag Grängesberg från Linnéas av tanken på att stuga i Bringsjöberg.

Lycklig med fiolen

Fiolbyggare från Finnmarken kan spela. — För var det många spelmän som det naturligt från första början. I sin ensliga

stuga i Finnmarken livnärde sig Lennart på att bygga fioler och rokokomöbler med rosor på. Nu har han flyttat in till sin Linnea i Grängesberg.

Natten på spelmansstämman blev början på mitt nya liv"

han spelat och sjungit i Finnmarken är den platsen på jorden. Naturligtvis känns nästan magisk för mig mycket inspirerad till fiol har jag blivit. Det har bara naturligt. För var det spelmän som kunde spela. — För var det många spelmän som det naturligt från första början. I sin ensliga

från ett olyckligt äktenskap och ett arbete i skogen, kom TV dit och gjorde ett program om honom.

— Vi hade så roligt när vi gjorde det, säger han. Men hade jag vetat vad det skulle leda till hade jag aldrig ställt upp.

TV-programmet berättade om spelman, fiolbyggaren och snickaren Lennart Sunesson som bodde ensam i en stuga i den ödsliga Finnmarken för att få spela, bygga fioler och göra sina vackra stolar i rockokostil med snidade

trärosor på i lugn och ro.

— Men folk är ju så nyfikna, säger han, och de tyckte kanske att jag verkade exotisk. För de började komma hit i tusentals och så var det slut på ron. I ett år stod jag ut. Sedan hade jag blivit så argt att jag inte kände igen mig själv längre. Då var det dags att flytta på sig.

Så flyttade han till Linnea i Grängesberg.

— En kväll satt jag ensam i stugan och ville ha någon att språka med. Då kom jag att

tänka på Linnea som jag känt sedan länge. Jag ringde henne och hon bjöd hem mig på kaffe och sedan har vi druckit kaffe många gånger, skrattar han.

— Linnea är den mest fantastiska kvinna som finns, lägger han till med stort allvar. Det finns bara hon för mig.

Lennart spelar och sjunger en vals som är tillägnad Linnea. Den är komponerad av hans vän spelman Henry Fredriksson från Ludvika och Lennart har skrivit texten som handlar om den lilla rosa skogsblomma Linnea.

— De flesta spelmanslåtar handlar ju om naturen, säger Lennart. Om skogen och forsnarna.

Så spelar han »Backlåten» som hans spelmansvän Ove Frid komponerade en sommarnatt när han gick hem till Grängesberg från Lennarts stuga i Bringsjöberg.

Självporträtt på snäckan. På tre av de 29 fioler som Lennart byggt har han snidat ett porträtt av sig själv. — Det symboliserar enheten mellan musiken, spelmanen och instrumentet, säger han.

— Annars hade han väl somnat där i skogen, skrattar Lennart, men musiken hjälpte honom över alla backar och det tycker jag hörs i låten.

Lennart har varit fascinerad av fioler och spelmän sedan han var liten. Hans föräldrar spelade inte själva men älskade musik och det fanns några i släkten som spelade fiol.

Byggede av cigarrlådor

I Lennarts barndoms hem satt en gammal tidningsbild på en spelman med fiol fastnålad på väggen. Bilden har han ramat in och nu hänger den på väggen i hans arbetsrum.

— Jag tittade alltid på den när jag var liten, säger han. Den bilden tände en okuvlig längtan efter fioler inom mig.

Han började bygga egna instrument av cigarrlådor och vad han kom över som kunde passa. När han var tretton år hade han byggt sin första egna fiol som han tyckte lät bra.

Sedan har fiolerna och musiken följt honom genom livet. Under första delen av hans 20-åriga äktenskap blev det inte mycket spelat. Hans fru tyckte inte om fiolmusik. Men hans två barn växte upp, blev musikintresserade och han lärde dem spela.

Förhäxad av spelmän

1968 skjutsade han sin dotter till en spelmansstämma i Bjuråker. Där fick han höra riksspelman Johan Rydberg och några till spela. Han lyssnade som förhäxad. När spelmännen flyttade sig runt på stämman följde han dem tätt i spåren.

— Att ni bara orkar spela så bra och så länge, sade han till dem till sist.

— Det beror på dig, svarade Johan Rydberg. Man orkar hur mycket som helst när man har en bra lyssnare. Jag slår vad om att du är spelman. Ta fram din fiol och spela med oss.

Lennart som hade sin fiol i bakluckan på bilen, lät sig övertalas att ta fram den trots att han inte spelat ordentligt på många år. Sedan spelade han tillsammans med Johan Rydberg hela natten och bestämde sig för att bryta upp från sitt äktenskap och skogsarbetarjobbet. Snart skulle han flytta till sin ensliga stuga i Finnmarken och börja livnära sig på att bygga fioler, stråkar och rokokomöblerna med rosor på.

— Rosor är de vackraste blommorna, säger han. Jag har hela trädgården full. Jag fascinerar av tanken på att

skönheten måste omge sig med taggar för att överleva.

Lycklig med fioler och Linnea

Nu lever Lennart lycklig med sina fioler, stråkar, musiken och Linnea.

— Utan det vore jag ingenting, säger han. För tre år sedan blev jag stel i axlarna och kunde inte göra någonting. Det är en ryggkota som är utsliten. Jag sjukpensionerades. Det var en hemsk tid. Hade jag inte blivit bättre genom akupunktur vet jag inte hur det hade gått.

— Jag har fått sluta snickra möbler men kan bygga och reparera fioler och stråkar och tack och lov kan jag spela.

Lennart har byggt 29 fioler. — Men de är ombyggda många gånger, säger han. Jag ger mig inte förrän jag har gjort en fiol så bra jag kan. Om jag inte jobbat så mycket med varje fiol hade jag kanske hunnit bygga hundra.

På väggen i hans arbetsrum, bland verktyg, bilder från spelmansstämmor och teckande bilder av rosor hänger sju fioler och många stråkar som han ska laga.

Fin akustik i verkstan

— Jag är nog ensam om att kunna göra och reparera stråkar i de här trakterna, säger han. Det är synd. Men det är hemskt roligt med alla som kommer hit och lämnar något till reparation. Man hinner alltid språka och spela lite. Akustiken i mitt arbetsrum är fantastisk; här tillbringar jag nästan all min tid när jag är hemma.

Varje sommar åker han och Linnea på så många spelmansstämmor de hinner, det brukar bli 20–25 stycken. Linnea spelar inte fiol, men sjunger och spelar lite gitarr.

— Spelmansstämmorna har gett mig så mycket, säger Lennart. Inte minst nya vänner. Många vet jag inte ens vad de heter, men har man spelat tillsammans känner man varandra på ett alldeles särskilt sätt.

Det är inte bara spelmansmusiken som Lennart tycker om. Han åker in till Ludvika så fort det är musikiska gästspel i stan.

— Jag älskar all musik, men spelmansmusiken passar mitt kynne bäst. Det är bara den som riktigt känns genom mörk och ben.

**Kerstin Holmberg
Bilder:
Tomas Fahlander**

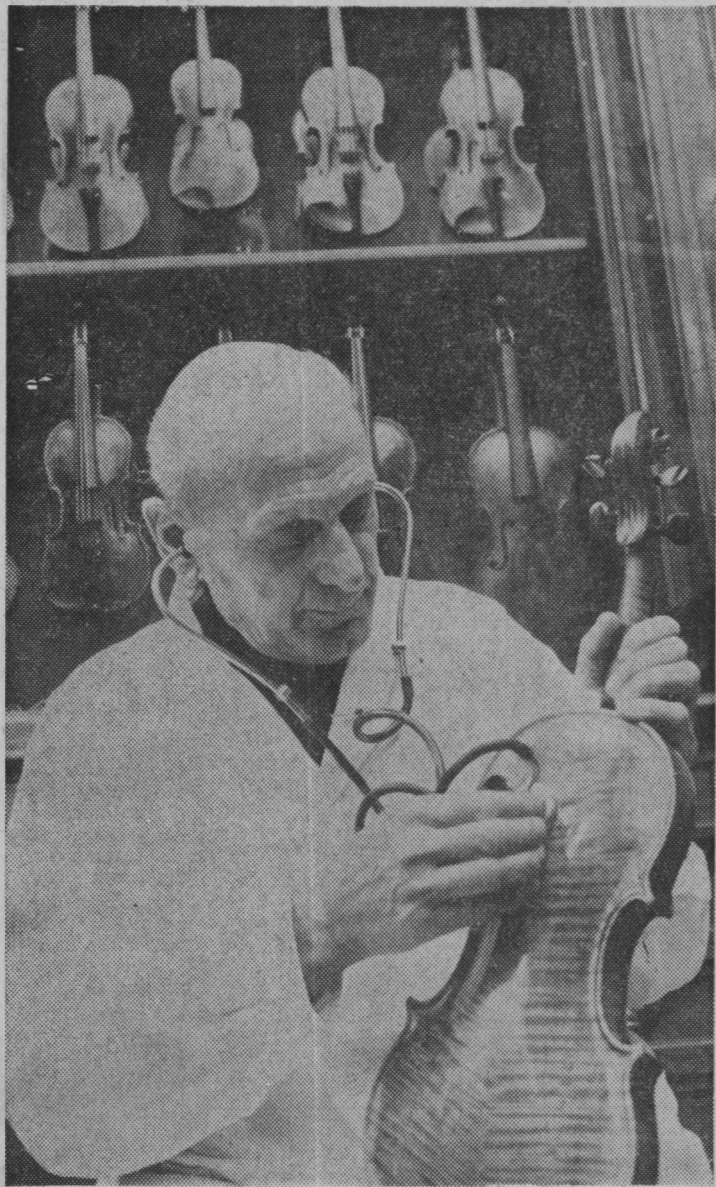

FOTO: ROLAND JANSSON

Ludwig Tröstler, som är en vänlig man, lånade för bildens skull ett läkarstetoskop för att symboliskt visa hur han behandlar sina violiner som en läkare behandlar patienter.

Mästarnas violiner på sjukhus

Från DN:s korrespondent
LARS ÅKE BERLING
WIEN i januari.

Om jag vore en gammal fiol med stamtavla och både antik- och klangvärde men ändå hade gått och blivit nerspelad och sjuk, så vet jag nu precis vart jag skulle vända mig. Till världens enda och bästa sjukhus för mästarvioliner, "Sanatorium für Meistergeigen" på Walfischgasse, en tvärgata vid Operan i Wien.

Sanatorium för mästarvioliner... det är en typ av inrättning som är otänkbar någon annanstans än i denna gamla musikstad.

"Hofgegenmacher" står det till på köpet på skylten ovanför butiken i denna huvudstad i republiken Österrike. Fast mästaren själv, Ludwig Tröstler, lystrar till andra titlar, Herr Professor, Herr Meister och allt vad det är.

Han är både utbildad musiker och fiolbyggare (egentligen mest reparatör) i en person och det som gör honom till världens bästa inom branschen, ett slags arvtagare till Stradivarius, är ett fenomenalt absolut gehör påspätt med en enorm hörgkänslighet för olika andra vibrationer och svängningar i luften plus ett par fjärlisläta händer, som ömt pillrar med det dyrbara månghundraåriga arbetsmaterialet.

De stora pojkarna med stråke i hand på världens konsertstrader, Wolfgang Schneiderhan, Igor Ojstrach, Yehudi Menuhin och de andra, kommer regelbundet till Tröstler med sina dyra instrument när de senare blivit litet trötta av allt stråknidandet.

Tystnadsplikt

Utöver mästerspelarna kommer alla de privata samlarna, som vill hålla sina dyrgrisar i bästa och sämsta skick. Alla är anonyma och Ludwig Tröstler avslöjar inte vems instrument som är vems. Han har som fiolläkare ålagt sig själv tystnadsplikt precis som en vanlig läkare.

Men han pratar länge och gärna om sina instrument. När vi kommer in i den ålderdomliga butiken pysslar han om en skapelse av en gosse vid namn Giovanni Paolo Maggini, som levde 1580—1632 och som bara har efterlämnat ett tiotal violiner.

Tröstler har alla uppgifter om de gamla fiolbyggarna i en väl-tummad gammal lunta och han berättar om denne Maggini medan han kärleksfullt smeker den gamla fiolen.

Dess värde uppskattar han till någonstans mellan 50 000 och 100 000 svenska kronor, men namnet på ägaren vill han inte avslöja.

Han står och pratar under ett stort porträtt av gamle maestro Pablo Casals, som har tacksignerat tavlan för att Tröstler så väl har skött om hans violonceller.

Fjorton år tog det Ludwig Tröstler att vid sidan av musikstudierna lära det här märkliga fiolbyggaryrket. Och därefter dröjde det nästan lika länge att utveckla kunnandet till mästerskap.

1935 övertog han affären på Walfischgasse och de senaste tio åren, berättar han, har han knapast hunnit med att bygga någon enda ny fiol.

— Det har varit alltför många ansvarsfulla reparationer.

Hela butiken är full av fioler, som han visar upp och berättar om. Men sedan går han till ett stort kassaskåp som i sin tur innehåller ytterligare ett kassaskåp och där inne, längst inne i det allra heligaste, förvarar han de verkliga dyrgrisarna.

Han plockar först fram en Amati (Stradivarius läromästare, 1596—1684), som är värd drygt 100 000 kronor. Därefter lyfter han försiktigt ut ett instrument byggt 1782 av Giambattista Guadagnini och glömmet sekretessen mitt under andakten och berättar att det är violinisten Otto Nobosovs andra övningsfiol.

Hans första fiol, säger Tröstler — och då tändrar de bruna ögonen — är en Guarneri (nästan Stradivarius jämlike och från samma italienska fiolbyggerstad, Cremona), som t o m lär ha tillhört violinvirtuosernas virtuos, själve häxmästaren Paganini.

Värd 600 000 kr

Ut ur skåpet kommer sedan, medan fiolbyggerhänderna nästan darrar, ett verk av mästarnas mästare Antonio Stradivarius. Den läckra nötruna Stradivarius som Tröstler håller på att göra sin kur är byggd 1716 och värderad till minst 600 000 kronor. Tröstler tiger som muren om ägarens namn.

Däremot låter han instrumentet tala. Han går in i verkstaden bakom butiken och börjar spela på detta dyra gamla stycke ädelträ

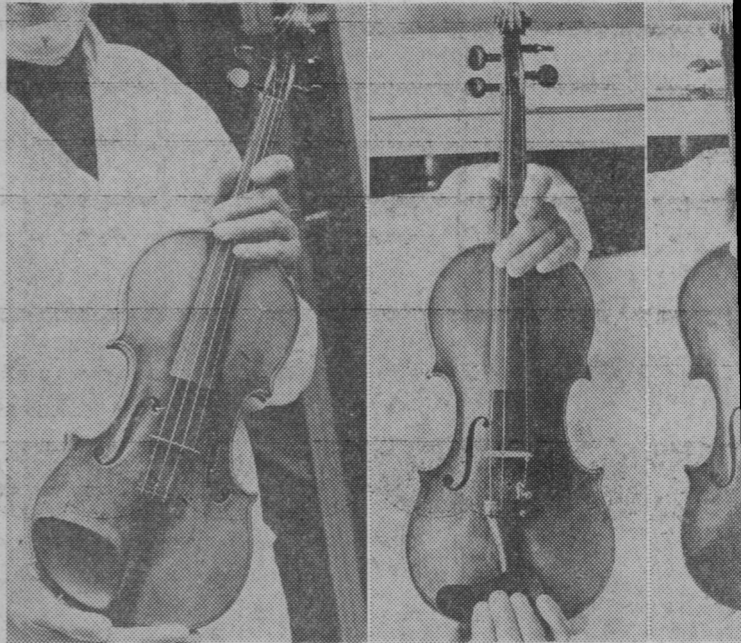
— Om det kommer ett instrument som jag lagade för ganska länge sedan och om jag inte kommer på vad för reparation jag gjorde, då blir jag verkligen glad. Då har jag inte tillfört fiolen något nytt utan uteslutande tjänat den mästare som byggde den och då är det som det skall vara.

Och fioler behöver kärlek, tid och lugn och ro. Jag älskar mina fioler och har därför inte behövt gifta mig. Fiolerna är hela mitt liv, jag har dem överallt omkring mig, även i sovrummet.

Ur ett skåp plockar Tröstler fram en mycket liten fiol. Den tillhör Willi Boskovsky, Wienerfilharmonikernas berömda Strauss-tolkare i eurovisionen varje nyårsdag. Fiolen är hans barnfiol, hans första övningsfiol.

Med den i handen får meister Tröstler något drömande i blicken och börjar tala om det gamla Wien, som han växte upp i.

— Nu är musiken så mekaniserad och fiolspelandet håller på att långsamt dö ut, men då, i min barndom, såg man överallt barn gå omkring med fiollådor i händerna och från varje hus, ja nästan från varje öppet fönster, hörde man fiolmusik...

Dyrgrisar hos fiolläkaren i Wien, från Stradivarius från år Guarneri, 1783, värd ca 100 000, Hulingski, Prag, 1785, värd ca 100 000 kronor.

Mästarnas violiner på sjukhus i Wien

Från DN:s korrespondent
LARS ÅKE BERLING
WIEN i januari.

Om jag vore en gammal fiol med stamtavla och både antik- och klangvärde men ändå hade gått och blivit nerspelad och sjuk, så vet jag nu precis vart jag skulle vända mig. Till världens enda och bästa sjukhus för mästarvioliner, "Sanatorium für Meistergeigen" på Walfischgasse, en tvärgata vid Operan i Wien.

Sanatorium för mästarvioliner... det är en typ av inrättning som är otänkbart någon annanstans än i denna gamla musikstad.

"Hofgeigenmacher" står det till på köpet på skylten ovanför butikens i denna huvudstad i republiken Österrike. Fast mästaren själv, Ludwig Tröstler, lystrar till andra titlar, Herr Professor, Herr Meister och allt vad det är.

Han är både utbildad musiker och fiolbyggare (egentligen mest reparatör) i en person och det som gör honom till världens bäste inom branschen, ett slags arvtagare till Stradivarius, är ett fenomenalt absolut gehör påspätt med en enorm högkänslighet för olika andra vibrationer och svängningar i luften plus ett par fjärlislätt händer, som ömt pillrar med det dyrbara månghundraåriga arbetsmaterialet.

De stora pojkarna med stråke i hand på världens konsertsträder, Wolfgang Schneiderhan, Igor Ojstrach, Yehudi Menuhin och de andra, kommer regelbundet till Tröstler med sina dyra instrument när de senare blivit litet trötta av allt stråknidandet.

Tystnadsplikt

Utöver mästerspelarna kommer alla de privata samlarna, som vill hålla sina dyrgräpar i bästa och säljbaraste skick. Alla är anonyma och Ludwig Tröstler avslöjar inte vem instrument som är vems. Han har som fiolläkare ålagt sig själv tystnadsplikt precis som en vanlig läkare.

Men han pratar länge och gärna om sina instrument. När vi kommer in i den ålderdomliga butiken pysslar han om en skapelse av en gosse vid namn Giovanni Paolo Maggini, som levde 1590—1632 och som bara har efterlämnat ett tiotal violiner.

Tröstler har alla uppgifter om de gamla fiolbyggarna i en väl-tummad gammal lunta och han berättar om denne Maggini medan han kärleksfullt smeker den gamla fiolen.

Dess värde uppskattar han till någonstans mellan 50 000 och 100 000 svenska kronor, men namnet på ägaren vill han inte avslöja.

Han står och pratar under ett stort porträtt av gamle maestro Paolo Casals, som har tacksignerat tavlan för att Tröstler så väl har skött om hans violonceller.

Fjorton år tog det Ludwig Tröstler att vid sidan av musikstudierna lära det här märkliga fiolbyggaryrket. Och därefter drojde det nästan lika länge att utveckla kunnandet till mästarskap.

1935 övertog han affären på Walfischgasse och de senaste tio åren, berättar han, har han knäp-past hunnit med att bygga någon enda ny fiol.

— Det har varit alltför många ansvarfulla reparationer.

Hela butiken är full av fioler, som han visar upp och berättar om. Men sedan går han till ett stort kassaskåp som i sin tur innehåller ytterligare ett kassaskåp och där inne, längst inne i det allra helligaste, förvarar han de verkliga dyrgräparna.

Han plockar först fram en Amati (Stradivarius läromästare, 1596—1684), som är värd drygt 100 000 kronor. Därefter lyfter han försiktigt ut ett instrument byggt 1782 av Giambattista Guadagnini och glömmer sekretessen mitt under andakten och berättar att det är violinisten Otto Nobosovs andra övningsfiol.

Hans första fiol, säger Tröstler — och då tindrar de bruna ögonen — är en Guarneri (nästan Stradivarius jämlike och från samma italienska fiolbyggerstad, Cremona), som t o m lär ha tillhört violinvirtuoseernas virtuos, själve häxmästaren Paganini.

Värd 600 000 kr

Ut ur skåpet kommer sedan, medan fiolbyggerhänderna nästan darrar, ett verk av mästarnas mästare Antonio Stradivarius. Den läckra nöbruna Stradivarius som Tröstler håller på att göra sin kurs är byggd 1716 och värderad till minst 600 000 kronor. Tröstler tiger som muren om ägarens namn.

Däremot låter han instrumentet tala. Han går in i verkstaden bakom butiken och börjar spela på detta dyra gamla stycke ädelträ, detta dyra gamla stycke ädelträ, detta dyra gamla stycke ädelträ, detta dyra gamla stycke ädelträ...

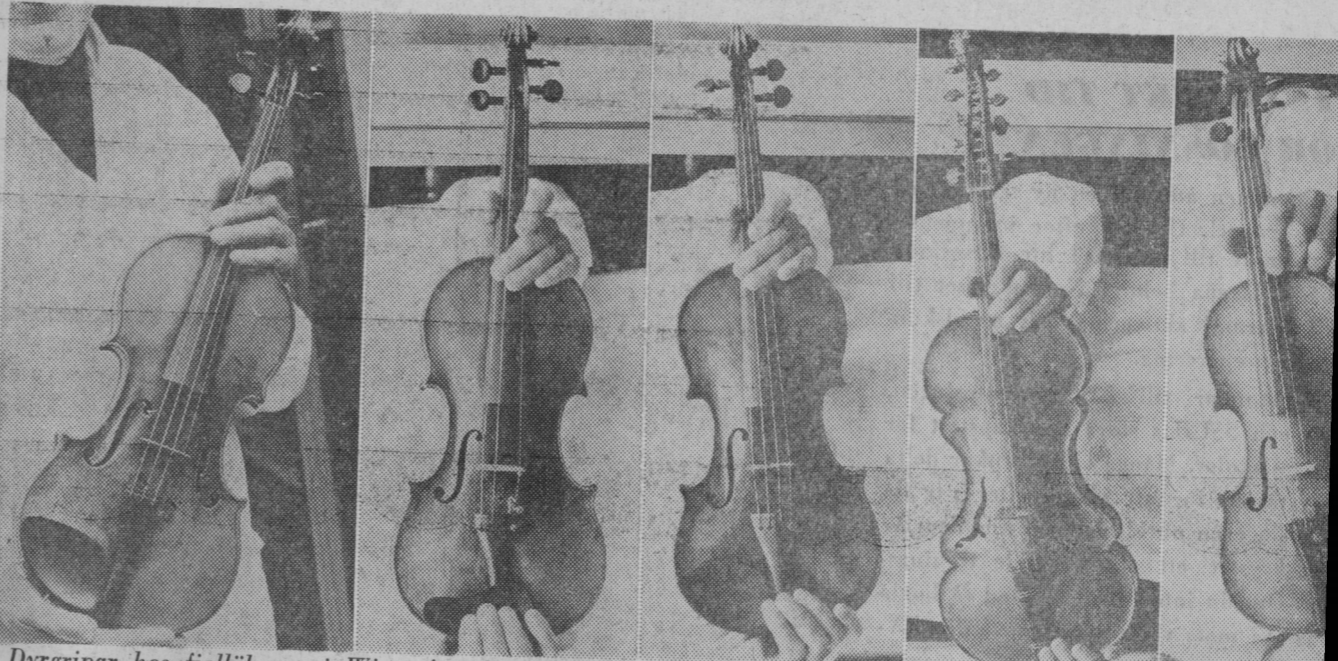
Om det kommer ett instrument som jag lagade för ganska länge sedan och om jag inte kommer på vad för reparation jag gjorde, då blir jag verkligen glad. Då har jag inte tillfört fiolen något nytt utan uteslutande tjänat den mästare som byggde den och då är det som det skall vara.

Och fioler behöver kärlek, tid och lugn och ro. Jag älskar mina fioler och har därför inte behövt gifta mig. Fiolerna är hela mitt liv, jag har dem överallt omkring mig, även i sovrummet.

Ur ett skåp plockar Tröstler fram en mycket liten fiol. Den tillhör Willi Boskovsky, Wienerfilharmonikernas berömda Strauss-tolkare i eurovisionen varje nyårsdag. Fiolen är hans barnfiol, hans första övningsfiol.

Med den i handen får meister Tröstler något drömmande i blicken och börjar tala om det gamla Wien, som han växte upp i.

Nu är musiken så mekaniserad och fiolspelandet håller på att långsamt dö ut, men då, i min barndom, såg man överallt barn gå omkring med fiollådor i händerna och från varje hus, ja nästan från varje öppet fönster, hörde man fiolmusik...

Dyrgräpar hos fiolläkaren i Wien, frv Stradivarius från år 1716, värd ca 600 000 kr, Amati, 1644, värd ca 100 000 kr, Guarneri, 1783, värd ca 100 000, Hulingski, Prag, 1785, värd ca 20 000 kr, samt längst t h Willi Boskovskys barnfiol.

ROLAND JANSSON
ade för bildens
sa hur han be-
lar patienter.

FOTO: ROLAND JANSSON
lig man, lånade för bildens
symboliskt visa hur han be-
häkare behandlar patienter.

De stora pojkarna med stråke i hand på världens konsertsträder, Wolfgang Schneiderhan, Igor Ojstrach, Yehudi Menuhin och de andra, kommer regelbundet till Tröstler med sina dyra instrument när de senare blivit litet trötta av allt stråkgidandet.

Tystnadsplikt

Utöver mästerspelarna kommer alla de privata samlarna, som vill hålla sina dyrgripar i bästa och säljbaraste skick. Alla är anonyma och Ludwig Tröstler avslöjar inte vems instrument som är vems. Han har som fiolläkare ålagt sig själv tystnadsplikt precis som en vanlig läkare.

Men han pratar länge och gärna om sina instrument. När vi kommer in i den älderdomliga butiken pysslar han om en skapelse av en gosse vid namn Giovanni Paolo Maggini, som levde 1580—1632 och som bara har efterlämnat ett tiotal violiner.

Tröstler har alla uppgifter om de gamla fiolbyggarna i en väl-tummad gammal lunta och han berättar om denne Maggini medan han kärleksfullt smeker den gamla fiolen.

Dess värde uppskattar han till någonstans mellan 50 000 och 100 000 svenska kronor, men namnet på ägaren vill han inte avslöja.

Han står och pratar under ett stort porträtt av gamle maestro Pablo Casals, som har tacksignerat tavlan för att Tröstler så väl har skött om hans violonceller.

Fjorton år tog det Ludwig Tröstler ett vid sidan av musikstuderarna lära det här märklige fiolbyggaryrket. Och därefter dröjde det nästan lika länge att utveckla kunnandet till mästerskap.

1935 övertog han affären på Walfischgasse och de senaste tio åren, berättar han, har han knappt hunnit med att bygga någon enda ny fiol.

— Det har varit alltför många ansvarsfulla reparationer.

Hela butiken är full av fioler, som han visar upp och berättar om. Men sedan går han till ett stort kassaskåp som i sin tur innehåller ytterligare ett kassaskåp och där inne, längst inne i det allra heligaste, förvarar han de verkliga dyrgriparna.

Han plockar först fram en Amati (Stradivarius läromästare, 1596—1684), som är värd drygt 100 000 kronor. Därefter lyfter han försiktigt ut ett instrument byggt 1782 av Giambattista Guadagnini och glömmer sekretessen mitt under andakten och berättar att det är violinisten Otto Nobosovs andra övningsfiol.

Hans första fiol, säger Tröstler — och då tindrar de bruna ögonen — är en Guarneri (nästan Stradivarius jämlike och från samma italienska fiolbyggerstad, Cremona), som t o m lär ha tillhört violinvirtuosernas virtuos, själve häxmästaren Paganini.

Värd 600 000 kr

Ut ur skåpet kommer sedan, medan fiolbyggerhänderna nästan darrar, ett verk av mästarnas mästare Antonio Stradivarius. Den läckra nöbruna Stradivarius som Tröstler håller på att göra sin kur är byggd 1716 och värderad till minst 600 000 kronor. Tröstler tiger som muren om ägarens namn.

Däremot låter han instrumentet tala. Han går in i verkstaden bakom butiken och börjar spela på detta dyra gamla stycke ädelträ, och man behöver verkligen inte ha mycket mer än vanligt simpelt musiköra för att uppfatta den fantastiska skönheten i klangen och skillnaden mellan en sådan fin klangläda och andra klanglädor.

Tröstler berättar om de klangfenomen som de gamla fiolbyggarna skapade och om de klangförändringar som de stora violinisterna i sin tur kan åstadkomma i ett instruments karaktär genom sina individuella sätt att hantera dem.

— Om jag lånar ut en fiol i tre månader till t ex Schneiderhan eller Nobosov, så låter sedan fiolen efter dem.

Schneiderhan har "två sköna Stradivarius byggda 1704 respektive 1727", och klangen i dem känner meister Tröstler igen på långt håll.

— Es schwingt alles durch, säger han.

Kolkaminer

Så går han runt i lokalerna, som uppvärms med trä och kolkaminer ("Centralvärme är inte bra för de här instrumenten") och pratar om att även de bästa fiolerna kan spelas stuka, ja rent av nästan till döds. De kan bli opassliga som primadonnor, förklarar han och tillägger: